

PRIKAZI

Paul Rabinow, George E. Marcus s James D. Faubionom i Tobias Reesom, *Designs for an Anthropology of the Contemporary*, Duke University Press, Durham, London 2008., 140 str.

“Uvodom” Tobiasa Reesa započinje knjiga naslovljena *Designs for an anthropology of contemporary*, koja bilježi razgovor dvojice velikana suvremene antropologije: Paula Rabinowa i Georga Marcusa i njihovih sugovornika, bivših “učenika”, generacijskim redom – Jamesa Faubiona i Tobiasa Reesa. Premda se ne čini očitim da bi neformalno ispričana “biografija” profesionalnog suočavanja s današnjicom mogla značiti jednako mnogo kao i akademski oblikovana “etnografska monografija” navedenih autora, ta knjiga otvara mogućnost da se “približimo” – i da razumijemo principe promišljanja antropoloških problema iza profesionalne ozbiljnosti monografskih uradaka i epistemološko ontološke formalnosti koja inače prati znanstvenu produkciju. Zapravo je ta knjiga, u punom smislu riječi, pokazala koliko je antropologija suvremenosti otvoren proces u kojem su razgovor ili pregovaranje postali ključ za razrješavanje nelagode oko pitanja što je predmet suvremene antropologije i kako mu se metodološki posvetiti.

Knjiga *Designs for an anthropology of contemporary* se osvrće na dva velika metodološka projekta koja su, s jedne strane, trebala popratiti ideju da se antropologija okreće istraživanju emergentnih pojava, što je uzrokovalo preispitivanje načina postavljanja istraživanja koji bi odgovarao kompleksnosti zahvaćanja predmeta i pojava suvremenosti, koliko i dalo odgovor na inoviranje antropološke poduke (oblikovanja adekvatnije antropološke pedagogije). Tako George E. Marcus 2006. godine prijelazom s Odsjeka za antropologiju Sveučilišta Rice i prihvaćanjem profesure na kalifornijskom sveučilištu Irvine započinje s institucionalizacijom “Centra za etnografiju” (Center for Ethnography) kao polivalentnog mjesta za poduku, istraživanje i elaboriranje učinaka kojima promijenjen predmet antropologije preoblikuje istraživačke metode i antropološke teorijske programe.

Drugi ključni povod pregovaranjima dolazi od Rabinowljeva “Kol-laboratorija za istraživanje antropologije suvremenosti” (Anthropology of the Contemporary Research Collaboratory) smještenog na Berkeleyu – također sastavnici kalifornijskog sveučilišta, čije osnivanje započinje već 2003. godine (a praktično zaživljava 2005. godine) s idejom suočavanja antropologije i novih tehnologija – pojava koje ulaze kao noviteti u obzor antropološke produkcije znanja.

Kroz sedam “dijaloga” sudionici ove knjige razgovora prizivaju glavne probleme antropologije suvremenosti. Tako prvi i drugi dijalog: *Anthropology in motion* i *After Writing Culture* pokušavaju iznijeti poglede na pitanje što jest suvremeno antropologiji suvremenosti. Pritom se kao središnji problem uočava izostanak moći koncepata kulture i socijalne organizacije da odgovore na probleme zatečene u suvremenoj antropologiji. Problemu pisanja suvremene antropologije pristupa se iz perspektive sljedništva projekta *Pisanja kulture*, koji je, kritičkom i političkom koliko i epistemološko-metodološkom logikom propitivanja etnografije, prigrljen kao vid deparohijalizacije antropologije, oslobođene “vodstva” tradicionalne etnografske škole (Faubion).

Treći dijalog nazvan *Anthropology today*, riječima Georgea E. Marcusa otvara možda najvažnije pitanje ove knjige: suočavanje s novim partnerima epistemološkog dijaloga današnje antropologije, neočekivanim subjektima spoznavanja koji se uključuju u proi-

PRIKAZI

zvodnju nove vrste podataka distinktivnih za današnju etnografiju, prema Marcusu bitno određuje kako moramo promatrati "očiste istraživanih". Marcusovo "identificiranje novog etnografskog subjekta" – ekspertnog znalca, navodi ga da redefinira "očiste istraživanih" kao jedan oblik "paraetnografije" – oblik kolaborativno i sudionički proizvedenog znanja. Tom pitanju slijedi problem definiranja antropologije kao "političke" discipline ili discipline s jakom etičkom agendom i smanjenom "analitičkom" moći. Rabinowljevi uvidi i kritika Marcusova koncepta sudioništva vode nas prema antropološkom usredotočenju na kritičko djelovanje u zajednici konceptom "budnosti" i "ne-lojalnosti prema postojećem stanju stvari".

U *The anthropology of contemporary* antropološki je dijalog posvećen gubitku nevinosti antropološkog predmeta definiranog kao etnik, kultura i društvo, odnosno odgovoru na pitanje što etnografiji donosi temporalno određenje, tj. okrenutost suvremenosti, a da ona ne postane "žurnalizmom" kojeg odlikuje površna "okrenutost ovomu što se događa sada i ovdje" (str. 57). Cilj je te antropologije zahvatiti i razložiti pojave "u nastajanju", kojima je antropolog "blizak", a opet prema tim pojavama nužno zadržava kritičku distancu i poziciju nepragmatične meditacije (Rabinow). Središnje mjesto Rabinowljeva promišljanja suvremene antropologije tako se ocrta u Nietzscheovoj ideji "nesuvremenih razmatranja" (*untimeliness*) ili opservacija izvan pragmatičnih ograničenja postavljenih logikom mase ili interesne skupine. Rabinow apelira da se pojave u nastajanju pokušavaju zahvatiti novim konceptualnim aparatom iz kojeg je moguće uspostaviti kritičku distancu prema sadašnjosti (str. 59, 64). Marcusov odgovor ideji ne-pragmatičnih opservacija naglašava usamljeničku poziciju antropologa koji zauzima poziciju ne-podobnosti u istraživačkom prostoru terena, prema svojim subjektima i patronima, dovodeći u pitanje Rabinowljevu kritičku poziciju te je tumačeći kao potencijalan potez nelojalnosti ili pak nemoguć potez koji "je usmjeren protiv ljudi na terenu", odnosno kao potez vidljiv i dopustiv tek kod pisanja etnografije (str. 64). Marcusovo viđenje tako se najbolje epitomizira u rečenici da je "sretan antropolog koji uspijeva biti posvećen cilju svojih kazivača". Za Marcusa je ideja ne-pragmatičnosti problematična koliko i Rabinowljeva ideja antropologa koji stoji uz/pored svojih subjekata (nikako sudionički postavljen prema predmetu spoznaje) te će stoga zagovarati ideju epistemološkog partnerstva i suradništva, odnosno "zajedničkog prijenosa" znanja između spoznavajućih partnera – subjekata istraživanja i etnologa koji moraju naći zajednički interes. Marcusovo okretanje etnografiji suvremenosti popraćeno je idejom paraetnografije, koja obuhvaća razvoj praksi potrebnih da bi se zahvatilo etnografski teren suvremenosti i njegove utemeljujuće oblike izvedbe – svojevrsan imaginarij terena (*imaginaries*).

Peti dijalog *In search of (new) norms and forms* otvara pitanje korisnosti novih uvida Paula Rabinowa za etnografiju kakvu je njegovala tradicija discipline. Ovaj razgovor otvara pitanje vremena kao posebnog problema antropologije suvremenosti u kojem je pitanje tempa i njegova oblikovanja razotkrilo nejednake odnose subjekta istraživanja i etnologa u ranijim disciplinarnim uradcima kao mjeru usporavanja, dok je suvremeni teren oblikovan "hvatanjem koraka". Priča ovog poglavlja vrti se oko pitanja treba li se baviti subjektima istraživanja ili razlučivanjem ideja koje vladaju subjektima, dakle ne kulturom nego racionalnostima, skupnostima i problematizacijom svijeta suvremenosti (Rees, 79).

Korak povezivanja Rabinowa i Marcusa je konsenzus oko toga kako se suočavanje sa suvremenim svijetom može podučavati. Oblik "dizajn studija" po uzoru arhitektonskih biroa s jedne strane skida teret s "objavljujućih" učinaka terena i podjednaku pažnju daje pripremi i raspremanju terena u uvjetima izvan terena (teorem nedovršenosti terena ispisan spoznajom o nedovršivosti istraživanja (Marcus)). Podjednako tako "dizajn studio" nadilazi projekte ograničene jednom osobom i postaje "kolaborativan intelektualni prostor, koopera-

tiva, zajednički prostor“ (str. 85), u kojem se potiču kolaboracijski procesi “invencije, učenja i analize“ (Rees, 85).

Of timing and texts šesti je dijalog, koji započinje James Faubion u raspravi o antropologiji suvremenosti, uputivši na problem triju elemenata vremena – nastajućeg (*emergent*), preostajućeg (*residual*) i dominantnog (*dominant*), koji oblikuju antropologiju suvremenosti (str. 93). Iako se čini da je ta konceptualizacija predmeta istraživanja u temporalnosti triju dimenzija vremena vezana tek uz događaj koji se odvija sada, traje, nastaje ili preostaje u vremenu – Marcus i Rabinow njime problematiziraju s jedne strane boravak na terenu kao bivanje u neizgovorenom (za što je potrebno svladati vremensku distancu – Marcus), odnosno dovode u pitanje dugoročno istraživanje kao uvjet stjecanja prešutne bliskosti, koju Rabinow smatra idealizacijom neostvarivom u suvremenu etnografskom terenu.

Sedmi, i posljednji, dijalog naslovljen *Designs for an anthropology of contemporary* završava raspravu suočavanjem s izmijenjenom temom etnografskog rada, u kojem je kultura – kao etnografski potrošena i idealizirana pojava (pojam, koncept) dovedena u pitanje i zamijenjena konceptom kulturalnog – kao nadomjesnim pojmom dovoljno otvorenim da ne opterećuje statičnošću i esencijaliziranjem, a opet da bude dovoljno razloživim za pojašnjenje racionalnosti u nastajanju sada izvučenih ispod plašta kulture kao predeterminiranog “ključnog simbola“ zajednice.

“Pogovorom“ Tobiasa Reesa, u kojem su iznova izloženi osnovni uvidi knjige razgovora, naglašava se nova tehnologija znanja – do kojeg se dolazi metodom ili modelom “dizajn studija“ – institucionalnog okvira za postavljanje i izvođenje te podučavanje novim konceptualnim aparatima kojima se odgovara na izazove “antropologije u pokretu“ ne više podučavanjima starijih etnografija kao dobrim primjerima, već razvijanjem novih etnografija kao znanstvenih eksperimenata koji će pokušati dati rezultate u okolnostima u kojima se ne-klasični tereni suvremenosti otvaraju etnografima.

Knjiga *Dizajn za antropologiju suvremenosti* zapravo nosi nacрте ideja kojima se grupa četvorice pokušava nositi s neispisanim i razoblikovanim etnografskim terenima suvremenosti, koji još uvijek čekaju intelektualne odgovore antropologije, adekvatni konceptualni aparat i inoviran odnos prema ideji starog ili novog predmeta u antropologiji. Najbolniji aspekt knjige tako je onaj u kojem se briše privilegiranje antropologije u odnosu na etnografiju, kvalitativno istraživanje i idealiziranje terenskog rada kao neproblemskog stjecanja iskustva, a nimalo manje bitna ova knjiga postaje u trenutku kad rasprava o suvremenosti skreće s klasičnih tropa etnografije o kulturi, društvu i etniku ili identitetu na pitanje novih racionalnosti koje vladaju globalnim svijetom ili svijetom tehnologije. Ovu knjigu stoga obilježava nekoliko ključnih odrednica: prije svega propitivanje odnosa “epistemoloških partnera“ kao odnosa kolaboracije, sudionništva ili pak odnosa izdaje i promatranja iz prikrajka; zatim naznaka promijenjena oblika etnografskog podatka koji se sada javlja kao “tehničko ili ekspertno znanje“ – paraetnografija, pa sve do imenovanja polja terena kao prostora imaginacije ili imaginarija (radikalno: prostora ‘otkrića’ u čijem otkrivanju sudjeluje čitav niz činitelja) oko kojeg se u etnografskom radu postiže epistemološki konsenzus (a antropologija sagledava kao “čin skromnosti“) ili pak traži prostor antropologije kao ne-pragmatične meditacije o suvremenosti.

Sanja Potkonjak